

došao jer ženinu ulogu stavlja u realni kontekst toga vremena. Unatoč tome što se cijelo vrijeme borila protiv nedostatka statističkih podataka, autorica je više nego uspješno prikazala na koji su način žene ostvarivale ekonomski utjecaj unutar granica patrijarhalnog sustava.

Ana Domitrović

Hrvoje Petrić, *Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u XVII. stoljeću*, Meridijani, Samobor 2012., 435 str.

Opsežna monografija Hrvoja Petrića donosi pregled političkog, vojnog i cjelokupnog svakodnevnog života na području Varaždinskog generalata i Križevačke županije tijekom 17. stoljeća. Riječ je o prostoru koji je u to vrijeme, zbog čestih osmanlijskih napada, bio slabo naseljen, ali se, unatoč tomu, život u njemu nastojao normalno razvijati. Kako se radi o graničnom teritoriju između Osmanlija i Habsburgovaca, u knjizi se prikazuje na koji su način društvene skupine, s obzirom na stalešku podjelu i naseljenost stanovništva iz okupiranih osmanlijskih područja, organizirale spomenuti prostor. Autor se u knjizi bavi pitanjima ekonomske povijesti, povijesti demografije i okoliša, a u uvodu upozorava na nedostatak odgovarajućih podataka u dosadašnjoj produkciji domaće historiografije, zbog čega se, u metodološkom postupku istraživanja, morao poslužiti usporednim analizama u sličnostima i razlikama života u Varaždinskom generalatu i Križevačkoj županiji u promatranom razdoblju.

Autor je na početku knjige dao detaljan pregled izvora kojima se koristio, ali je također dao i naznake o tomu gdje se sve mogu pronaći sačuvani dokumenti koji svjedoče o Varaždinskom generalatu i Križevačkoj županiji u ranome novom vijeku. Podaci o gradskim naseljima, djelatnosti sabora, pavlinskom samostanu u Križevcima, vlasteoskim obiteljima i matičnim knjigama nalaze se u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, Državnom arhivu u Varaždinu, u fondovima Nadbiskupskog i Kaptolskog arhiva u Zagrebu, spisima Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, dok se pojedinačni podaci o povijesti tog područja u promatranom razdoblju mogu pronaći u zbirkama rukopisa u Hrvatskom povijesnom muzeju, Muzeju grada Koprivnice, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu te Gradskom muzeju u Križevcima. Također, kao nezaobilazne arhivske spise navodi i one u Mađarskome državnom arhivu, Ratnom arhivu u Beču, Štajerskom zemaljskom arhivu, Arhivu Republike Slovenije u Ljubljani, dok se podaci o pojedinim utvrdama na promatranom području mogu pronaći u njemačkim (Dresden, Karlsruhe) i talijanskim (Venecija, Palmanova, Rim) arhivima.

Monografija je podijeljena na dvije velike cjeline, sa zasebnim podcjelinama.

U prvoj, *Prostor u vremenu* (28-102) na početku nalazimo podatke o prirodnim čimbenicima koji su utjecali na stvaranje reljefa, voda, močvara, zatim o promjenama bioloških čimbenika, poput vegetacija i šuma, životinja, pregled epidemija bolesti u 17. stoljeću i podatke o liječnicima i ljekarnicima te o depopulaciji stanovništva uslijed osmanlijske ugroze i formiranje obrambenog sustava kao preduvjeta ponovnog naseljavanja (vojna uprava, vojnici i financiranje).

U drugoj, daleko opsežnijoj, cjelini *Pogranična društva i naseljavanje Križevačke županije – ljudi između vojnog i civilnog života* (128-320) dobivamo detaljan uvid u društvenu i topografsku sliku Varaždinskog generalata i Križevačke županije u 17. stoljeću. Autor je krenuo s prikazom povijesti pravoslavnog žiteljstva na tom području još od vremena kasnoga srednjeg vijeka i početka novoga vijeka. Tako se govori o najstarijim srpskim naseljavanjima u Kraljevini Slavoniji, o srpskoj posadi Katarine (Kantakuzine) Branković i pravoslavnom stanovništvu u Kraljevini Slavoniji tijekom 15. i 16. stoljeća, zatim srpskim despotima Vuku Grgureviću (Brankoviću) te Ivanu (Ivanišu) i Stjepanu (Stevanu) Berislaviću, o posjedima Hercegovića u Kraljevini Slavoniji, selidbama pravoslavnog stanovništva u dijelove Kranjske, Štajerske i Kraljevine Slavonije tijekom prve polovice 16. stoljeća, počecima djelovanja manastira Lepavi-

ne te o naseljavanju pravoslavnog življa iz područja osvojenih od Osmanlija, kao što su uskoci u drugoj polovici 16. stoljeća, Vlasi i njihova naselja i tzv. slobodni Vlasi nakon proglašenja "Statuta Valachorum" 1630. godine te o položaju tzv. privatnih Vlaha do početka 18. stoljeća. Autor u knjizi posebno obrađuje pitanje Vlaha u Varaždinskom generalatu, ali naglasak ne stavlja na, kako ističe, složenu problematiku geneze vlašskog stanovništva, već objašnjava migraciju kolona s posjeda vlastelina, koje je sabor u spisima bilježio nazivom "coloni fugitivi". Razloge zašto su koloni napuštali posjede svojih gospodara vidi u teškoj ekonomskoj situaciji koja je na početku novoga vijeka nastupila na tom području. Na istom mjestu opisuje skupine stanovnika na području Varaždinskog generalata i Križevačke županije u 17. stoljeću, koje su činili: Slavonci (ili Slovinci), Predavci, Kranjci, Šijaci, Majdaci, doseljenici iz Ugarske, Romi, Židovi, Česi, Bugari i Nijemci, a spominje i pokršćavanje osmanlijskih podanika (muslimana) tijekom Bečkog rata (1683.-1699.).

U poglavlju *Pogranična naselja* (263-320) autor obrađuje nastanak gradskih naselja, stupanj urbanizacije, formiranje slobodnih kraljevskih gradova. Ističući razvoj trgovine kao glavne gospodarske grane na tom prostoru u novome vijeku, autor se bavi nastankom privilegiranih i nepriviligiranih trgovišta i trgova nastalih u srednjem vijeku, koji su zadržali status gradskih naselja i u 17. stoljeću, ali i onih trgovišta koja su, prijelazom iz srednjeg u novi vijek, pretvorena u sela. Također, detaljno opisuje urbani sustav u gradovima i navodi tipove ruralnih naselja u Križevačkoj županiji i Varaždinskom generalatu u to vrijeme.

U prilogima na kraju knjige nalaze se popisi vlaških naselja, toponimi naselja, gora i hidrografskog sustava, popis pojedinih dužnosnika (kraljeva, banova, župana, biskupa i svećenika, zapovjednika slavonske krajine, kućedomaćina) i prezimena na spomenutom prostoru u 17. stoljeću.

Božena Glavan

Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka: nasilje i ilegitimnost u (izvan)bračnim vezama na području Porečke biskupije u prvoj polovici 17. stoljeća*, Srednja Europa, Zagreb 2012., 312 str. (18 tablica, 2 karte)

U hrvatskoj su historiografiji posljednjih desetljeća sve prisutnija tematska istraživanja obitelji i bračnih odnosa osobito onih na prostorima komunalnih zajednica Dalmacije te djelomice i plemenitih pa i gradskih zajednica kontinentalnog zaleđa. Zahvaljujući radu pok. akademika Luje Margetića imovinski su odnosi u obiteljima Istre temeljito istraženi jer su mu pažnju privukli specifični odnosi supružnika među većinskom slavenskom populacijom, koja je tijekom srednjega i ranog novog vijeka na Poluotoku njegovala tzv. "brak na istarski način". Marija Mogorović Crljenko je također svoj interes od samih početaka znanstvenog rada usmjerila upravo na to polje istraživanja te je ostvarila zapažene rezultate proučavajući arhivsko gradivo sudskih spisa Novigradske kancelarije i statuta istarskih gradskih zajednica o bračnim odnosima prezentirane u monografiji *Nepoznati svijet istarskih žena* (2006.). No, ona se nije samo ograničila na izučavanje imovinskih i pravnih odnosa među supružnicima, već je duboko zašla i na područja destabilizirajućih faktora unutar bračnih odnosa, koji su bili dijelom i svakodnevne obiteljskog života na području Porečke biskupije krajem 16. i u prvoj polovici 17. stoljeća.

U knjizi je gornjeg naslova, dakle, kao svoju temu istraživanja odabrala nasilje i nezakonitost u izvan(bračnim) vezama. Kao primaran joj je izvor poslužilo neobjavljeno i slabo istraživano gradivo iz Biskupijskog arhiva u Poreču. Bračne sporove supružnika bilo je u ono doba teško rješavati, a otežavajuća je okolnost bila i činjenica da su vjernici pod jurisdikcijom porečkog biskupa živjeli na teritorijima dviju država – Mletačkoj Republici i Habsburškoj Monarhi-